

Asia: VN/10321/2021

Lausuntopyyntö ehdotuksesta valtioneuvoston periaatepäätökseksi Helmi-elinympäristöohjelmasta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Helmi-ohjelma

Suomen luontopaneelin lausunto:

Sanna Marinin hallitusohjelman tavoitteena on pysäyttää monimuotoisuuskato ja saavuttaa YKn biodiversiteettisopimuksen tavoitteet (Valtioneuvosto 2019). Helmi-ohjelma on selvästi askel oikeaan suuntaan. Suomen Luontopaneelin mielestä Helmi-ohjelma on varsin laaja ja monipuolinen kokonaisuus sisältäen monia todennäköisesti vaikuttavia toimia, vaikkakin toimien vaikuttavuus kokonaisuongelmiin nähden vaihtelee. Perinnebiotooppien, lintuvesien ja osin soiden suojelun osalta toimet ovat hyvällä tasolla, mutta erityisesti metsien osalta HELMI-ohjelma ei ole volyymiltaan riittävä, vaikka suuri osa rahoituksesta meneekin metsiensuojeluun. Metsälajien ahdingon poistamiseksi on tehtävä voimakkaammin töitä sekä lisättävä metsänkäyttöä ohjaavan lainsäädännön kykyä suojella metsäluontoa.

HELMI-ohjelman toteutuksessa on myös hyvä mahdollisuus osallistaa kouluja ja oppilaitoksia luonnonhoitohankkeisiin osana ympäristökansalaisuuteen kasvamista (Ahlvik ym. 2021).

Luontopaneelin kiinnittää huomiota seuraaviin ohjelmakohtiin:

s. 11. Vesien ja merenhoito

On positiivista, että valuma-alueetarkastelu on mukana Helmi-ohjelmassa, koska monet vesiluontoa heikentävät tekijät ovat peräisin juuri valuma-alueilta. Ravinteiden, kiintoaineen ja ympäristömyrkkujen kulkeutuminen vesistöihin ja vesien samentumiseen, pohjien limoittumiseen sekä veden kulkuun mm. ojituksen ja patojen haittavaikutuksiin voidaan vaikuttaa juuri valuma-alueiden maankäytöllä. Huomionarvoista oli myös se, että vesiluonnon hoito nähtiin laajemmin maa- ja vesiluontoa yhdistävänä toimenpiteinä.

s. 12. Kattavalla ja kytkeytyneellä suojelualueverkostolla yhdistettynä talousmetsien ilmastokestävään hoitoon ja käyttöön on tärkeä rooli sekä ilmastonmuutoksen hillitsemisessä että siihen sopeutumisessa.”

Tässä kohdassa talousmetsien ilmastokestävä hoito ja käyttö on määriteltävä tutkimustiedon perusteella tekstiin. Metsänhoidon ilmastokestävyydestä kiertää erilaisia näkemyksiä, ja osaan näistä väittämistä ei löydy tutkimustukea. Lisäksi ilmastotoimet ovat usein ristiriitaisia luonnonhoitotoimien kanssa, mutta harvoin toisinpäin (UN 2019). Ns. ilmastokestävä talousmetsänhoito ei takaa, että luonnonhoidon taso pysyy riittävänä suojelualueverkoston ulkopuolella. Tästä syystä tekstissä tulee mainita että ”yhdistettynä talousmetsien luonto- ja ilmastokestävään hoitoon ja käyttöön” ja lisäksi tulee avata mitä ilmastokestävällä hoidolla tarkoitetaan. Moni myönteiseksi mainostetut toimet ovat hyödyiltään hyvin spekulatiivisia ja pahimmillaan päinvastaisia (Bäck ym. 2017; Easac 2018). Pahimmassa tapauksessa HELMI-ohjelman perusteluilla voidaan perustella lisääntyneitä hakkuita, joilla on voimakkaan negatiiviset monimuotoisuusvaikutukset. Luonto- ja ilmastoviisasta metsänhoitoa on hakkumäärien vähentäminen (Kalliokoski ym 2019), ja erityisesti turvemaiden jatkuvaan kasvatukseen siirtyminen (Pukkala ym. 2016, Eyvindson ym. 2020, Assmuth ja Tahvonen 2018, Assmuth ym 2018, Parkatti ja Tahvonen 2020b). Tässä on eritoten valtionmailla keskeinen rooli ja myös neuvontatyöllä, jolla oikeasti ilmastoviisias metsänhoito jalkautetaan yksityismetsänomistajille.

s. 12 ”Esimerkiksi soiden ennallistamisessa kannattaa priorisoida kohteita, joilla saadaan yhteisiä hyötyjä sekä monimuotoisuuden että vesiensuojelun näkökulmasta, mutta joilla ennallistaminen ei toisaalta lisää kasvihuonekaasupäästöjä. ”

Soiden ennallistamisen päätavoite tulee olla monimuotoisuushyödyt vesistöhaittoja välttäen. Esimerkiksi kohdekokoa rajaamalla ja ennallistamista useille vuosille jaksottamalla voidaan vesistökuormitusta vähentää. Suotyypit eroavat ennallistamisen ilmastovaikutuksiltaan, ja esimerkiksi karujen soiden ennallistamisella ei voida saada selkeitä ilmastohyötyjä edes pitkällä aikajänteellä. Rehevien soiden ennallistaminen onkin sekä lajiston monimuotoisuuden että ilmastohaittojen minimoimisen kannalta hyödyllisintä (Kareksela ym. 2021).

On huomattava, että ilmastotoimia voidaan tehdä muuallakin kuin soilla, mutta suoluontoa ei voida turvata puuttamalla esimerkiksi liikenteen päästömääriin. On voitava tehdä päätös ennallistamisesta, vaikka kohteen ennallistamisen ilmastovaikutukset voisivat olla haitalliset, erityisesti jos ennallistettavan alueen luontoarvot ja potentiaali turvata lajistoa arvioidaan hyväksi (Ketola ym. 2021).

s. 12 “Suojelualueiden ulkopuolella on tärkeää vahvistaa suojelualueiden välistä kytkeytyvyyttä ja tukea lajien siirtymistä uusille alueille muuttuvassa ilmastossa.”

Kytkeytyneisyyden lisäksi on huomattava, että suojelualueiden kytkeytyneisyydellä ei voida enää auttaa aivan pohjoisimpia lajeja. Näillä lajeilla elinympäristön huomiointi kuten soiden ja metsien luonnontilaisuus on erittäin keskeisessä roolissa (Lehikoinen ym. 2019).

s. 14: “1. Helmi-alueita perustetaan noin 30–50 kappaletta. Helmi-alueita pyritään saamaan jokaiseen maakuntaan. Alueiden valinnassa painotetaan kuitenkin Etelä-Suomea ja alueita, joissa lajien ja luontotyyppien uhanalaisuus on suurinta.”

Alueellisen kattavuuden huomioiminen on tärkeää. Etelä-Suomen painotus on periusteltua myös virkistysmahdollisuuksien näkökulmasta, jotta tulevaisuudessa myös Etelä-Suomessa, jossa nykyinen suojelualueverkosto on hyvin suppea, virkistysmahdollisuudet lisääntyvät.

s. 17 “Helmi-ohjelman tavoitteena on suojella yhteensä 60 000 hehtaaria soita.”

Vaikka 60 000 hehtaaria lisäsuojelua on suuri pinta-ala, se on vain noin 1,4 % ojittamattomista soista. Näin ollen valtakunnallisesti kyse on varsin vaatimattomasta tavoitteesta, ottaen huomioon, että olemme myös suoluontotyypeissä kaukana riittävästä suojelutasosta. Alueellisesti tärkeintä olisi saada suojelualaa eritoten eteläiseen Suomeen.

s. 19 "ilmasto ja vesistövaikutukset huomioon ottaen."

Tämä lause esiintyy useassa kohdassa, ja on huomionarvoista, että ilmastotekoja voidaan tehdä myös suoalueiden ulkopuolella, mutta suoluonnon suojelu ei onnistu muualla kuin soilla. Ilmastovaikutukset eivät saa olla esteenä korvaamattomien ja tärkeiden kohteiden ennallistamiselle. Vesistövaikutuksia voidaan vähentää työn suunnittelulla, esiselvityksillä (esim. Rautapitoisuuden selvittäminen) ja ennallistamisen jaksottamisella useille vuosille ja pienemmille maa-aloille kerrallaan (Kareksela ym. 2021).

s. 21. "Lintuvesien ja -kosteikkojen kunnostuksen ja hoidon toimenpiteet. Kunnostetaan 200 kpl SPA-alueita ja muita arvokkaita suojeluverkoston lintuvesikohteita siten, että pääosa kohteista on SPA-alueita. Kunnostustoimenpiteillä muun muassa:

- Lisätään avovesialueita pohjapatojen, ruoppausten ja niittojen avulla"

Pohjapatojen rakentaminen lintuvesille tulee olla perusteltua ja huolella suunniteltua, eikä se saa vaikuttaa vesilajien liikkumiseen elinympäristöjen välillä. Ruoppaus, eli pohja-aineksen poisto aina poistaa kyseiselle vesiluonnolle tyypillisiä lajeja, jotka ovat ravintoa linnuille ja kaloille. EU:n biodiversiteettistrategian tavoitteena on ennallistaa 25 000 km vapaasti virtaavia jokia, eikä lintuvesien rakentaminen saa vaikuttaa negatiivisesti jokijatkumoihin.

s. 26 "Metsien suojelun, ennallistamisen ja hoidon tavoitteena on pysäyttää metsäluontotyyppien ja metsälajien taantuminen ja parantaa metsäluonnon monimuotoisuuden tilaa. "

Tämä tavoite on täysin epärealistinen nykyisillä metsänhoitotavoilla, metsälaille ja voimassaolevilla sertifikaattien kriteereillä. Suojelua pitää lisätä merkittävästi ja suojelualueiden ulkopuolella tarvitaan selkeitä metsätalouden toimintatapojen muutoksia, jotta suojelualueen ulkopuolinen metsä voi suojella lajistoa tai edes hidastaa sen taantumista (ELY 2021).

s. 29 6.4. Metsien suojelun, ennallistamisen ja luonnonhoidon toimenpiteet METSO-ohjelmassa 2026–2030

Suojelutavoitteita asettaessa tulee huomioida EU:n BD strategia vuoteen 2030, jossa on kunnianhimoinen 30 % oikeudellisesti sitovan suojelun tavoite (EU 2020). Vaikka tavoite ei olisikaan jyvitetty kansallisesti, on selvää, että EU:nkin mittapuun mukaan vauraan Suomen tulee kantaa tavoitteesta vähintään oma osansa. Jos Suomi suojelee alle 30 % omasta alastaan on jonkun toisen EU:n jäsenvaltion kannettava osa Suomen vastuuta suojelemalla yli 30 % omasta maastaan.

Suomen maa-alasta yli 75 % on metsää ja siksi suojelutavoitteesta suuri osa kohdistuu väistämättä metsiin. Yksinkertainen laskuharjoitus jossa otetaan Suomen maa-ala 30 400 000 ha ja vähennetään siitä 16 %, joka Suomen kuudennen maaraportin mukaan Suomesta on jo suojeltu, jää 30 % tavoitteesta jäljelle 14 %, joka Suomen maa-alasta on > 4 200 000 ha. Ohjelmassa nyt asetettu tavoite 40 000 ha ei riitä kattamaan EU BD-tavoitteen vaatimasta pinta-alasta edes 1 prosenttia.

Luontopaneeli katsoo, että tavoitteen asettelu tulee Helmi-ohjelmassa olla merkittävästi kunnianhomoisempi. Ei ole kestävää, että Suomi sitoutuu globaalisti (CBD neuvottelujen todennäköinen lopputulema) ja EU tasolla 30 % suojelutavoitteisiin mutta itse suunnittelee kansallisia tavoitteita, jotka kattavat yhdessä sovituista tavoitteista vain pienen murto-osan.

Lisäksi Metso-ohjelma nauttii kaikkien osapuolien kannatusta. Ainoa ongelma Metso-ohjelman laajamittaisessa hyödyntämisessä suojelualueiden laajentamiseksi on sen riittämätön rahoitus. Rahoituksen puutteesta johtuvat kielteiset päätökset maanomistajien tarjoamille kohteille on omiaan nakertamaan ohjelman kannatusta ja uskottavuutta.

s. 31 Pienvedet

Pienvesien ennallistamisen suurin uhka on metsänhoitotoimenpiteet. Jotta pienvesistöjen ennallistaminen olisi vesiluonnon biodiversiteettiä säästävää sekä kustannustehokasta tulee ennallistamiskohteiden lähialueiden metsätaloustoimissa noudattaa normaalia metsänhoitoa huomattavasti suurempaa huolellisuutta ja varovaisuutta suojakaistojen ja maanmuokkausten kanssa. Tämä pitää varmistaa, toimien kustannustehokkuuden maksimoimiseksi

s. 33 ”Helmi-ohjelmassa kunnostetaan 600 km puroja, 1 050 kpl lähteitä ja lähteiköitä sekä 80 kpl fladoja kluuveja. Kunnostetaan rantaluontoa 200 kohteella.”

Helmi ohjelmassa pienvesien kunnostustavoite on vaatimaton. Helmi-ohjelman puitteissa Suomen puroista sekä lähteistä kunnostettaisiin vain 5 promillea. Pienvesiin kuuluvat myös sisämaassa sijaitsevat lammet, joita ei Helmi-ohjelman toimenpiteissä mainita lainkaan. Lampia on Suomessa noin 200 000, joten kysymyksessä ei ole merkityksetön pienvesityyppi.

s. 37 ”Kohteiden sekä niiltä kerättyjen luontotietojen tulee olla myös paikkatietojärjestelmissä ja sen kautta eri toimijoiden käytettävissä.”

Tämä on kaivattu lisä. On hyvä, että tieto kootaan ja että se on tarvittaessa tutkijoiden käytössä parhaiden käytäntöjen löytämiseksi. Kuitenkin Helmi-ohjelmaan liittyvät selvitykset ja tutkimukset on tarkoitus toteuttaa Helmi-ohjelmassa erillisinä hankkeina, mikä nostaa muutamia kysymyksiä. Miten varmistetaan, että tutkimukseen riittävät resurssit ja tekijöitä sekä että tieto on kerätty niin, että se on tutkimuksen kannalta relevantissa muodossa? Tähän ei viranomaisilla välttämättä ole parasta mahdollista näkemystä vaikka sidosryhmissä onkin tutkimuspuolta edustettuina. Eri alojen tutkijoiden mukanaolo jo alkuvaiheessa on hyvin tärkeää. Aiempien hankkeiden osalta on havaittu, että kustannustehokkuuden arviointiin tulee olla tietokanta kohdekohtaisista kustannuksista. Lisäksi vaikuttavuuden arvioinnista puuttuu usein kontrollikohteet, joilla tutkitaan minkälainen muutos olisi jos ei tehtäisi yhtään mitään. Kontrollikohteiden lisääminen kaikkiin seurantoihin joita perustetaan on tieteellisesti katsoen välttämätöntä sillä ilman niitä havaittujen muutosten ei voida tulkita johtuvan tehdyistä toimenpiteistä.

Viitattu kirjallisuus:

Ahlvik L., Boström C., Bäck J., Herzon, I., Jokimäki J., Kallio, K. P., Ketola T., Kulmala L., Lehikoinen, A., Nieminen T.M., Oksanen E., Pappila M., Pöyry, J., Saarikoski, H., Sinkkonen, A., Sääksjärvi I., ja Janne S. Kotiaho. 2021. Luonnon monimuotoisuus ja vihreä elvytys. Suomen Luontopaneeli. Suomen Luontopaneelin julkaisuja 1. <https://luontopaneeli.fi/wp-content/uploads/2021/04/luontopaneelin-kannanotto-1-2021-luonnon-monimuotoisuus.pdf>

Assmuth, A., Rämö, J. and Tahvonen, O. 2018. Economics of size-structured forestry with carbon storage. Canadian Journal of Forest Sciences, 48: 11–22, Assmuth, A. and Tahvonen, O. 2018. Optimal carbon storage in even-and uneven-aged forestry. Forest Policy and Economics, 93-100,

Bäck, J., Aszalós, R., Ceulemans, R.J.M., Glatzel, G., Hanewinkel, M., Kakaras, E., Kotiaho, J.S., Lindroth, A., Lubica, D., Luysaert, S., Mackay, J., Marek, M.V., Morgante, M., Nabuurs, G.J., Ovaskainen, O., Salomé Pais, M., Schaub, M., Tahvonen, O., Vesala, T., Gillett, W., and Norton, M. 2017. Multi-functionality and Sustainability in the European Union's Forests. European Academies Scientific Advisory Committee, EASAC policy report 32.

Easac.eu 2018.

https://easac.eu/fileadmin/PDF_s/reports_statements/Carbon_Neutrality/EASAC_commentary_on_Carbon_Neutrality_15_June_2018.pdf

EU. 2020. Biodiversity strategy for 2030. Bringing Nature back into our lives.

Eyvindson, K ym. 2021 "High Boreal Forest Multifunctionality Requires Continuous Cover Forestry as a Dominant Management." Land use policy 100

Lehikoinen, P., Santangeli, A., Jaatinen, K., Rajasärkkä, A. & Lehikoinen, A. 2019: Protected areas act as a buffer against detrimental effects of climate change – evidence from long term abundance data. — Global Change Biology 25: 304–313.

Parkatti,, V.P. and Tahvonen, O., 2020b. Economics of multifunctional forestry in the Sámi homeland region. Submitted manuscript.

Pukkala, T., 2016. Which type of forest management provides most ecosystem services? Forest Ecosyst. 3, 9.

UN 2019. un.org. Global Sustainable Development Report: 24797GSDR_report_2019.pdf

Valtioneuvosto. 2019. Osallistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta. Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma 2019.
<https://valtioneuvosto.fi/marinin-hallitus/hallitusohjelma>.

Kalliokoski T., Heinonen T., Holder J., Lehtonen A., Mäkelä A., Minunno F., Ollikainen M., Packalen T., Peltoniemi M., Pukkala T., Salminen O., Schelhaas M-J., Seppälä J., Vauhkonen J., Kanninen M., 2019.

Skenaarioanalyysi metsien kehitystä kuvaavien mallien ennusteiden yhtäläisyyksistä ja eroista.
Suomen Ilmastopaneeli. Raportti. 2/2019

Tuomo Kalliokoski, Tero Heinonen, Jonathan Holder, Alekski Lehtonen, Annikki Mäkelä, Francesco Minunno, Markku Ollikainen, Tuula Packalen, Mikko Peltoniemi, Timo Pukkala, Olli Salminen, Mart-Jan Schelhaas, Jyri Seppälä, Jari Vauhkonen, Markku Kanninen

Ketola Tarmo
Suomen Luontopaneeli